Lieta Nr. C26128411
SKC – 208/2016

S P R I E D U M S

Rīgā 2016. gada 22. jūnijā

Latvijas Republikas Augstākās tiesas Civillietu departaments šādā sastāvā:
tiesnese referente I.Lauka
tiesnese V.Cīrule
tiesnesis A.Strupišs

izskatīja rakstveida procesā civillietu sakarā ar SIA „STOLLER" kasācijas sūdzību par Latgales apgabaltiesas Civillietu tiesas kolēģijas 2013. gada 16. septembra spriedumu prasības noraidītajā daļā SIA „STOLLER" prasībā pret ZS /Nosaukums B/ un /pers. B/ par nomas maksas parāda un līgumsoda solidāru piedziņu.

A p r a k s t o š ā

[1] SIA „STOLLER" 2011. gada 21. novembrī cēla prasību Rēzeknes tiesā pret ZS /Nosaukums B/ un /pers. B/ par parāda solidāru piedziņu.

Pamatojoties uz Civillikuma 1587., 1672., 1692., 1698., 1716. un 2141. pantu, prasītāja lūdza piedzīt solidāri no atbildētājiem nomas maksas parādu 24 598,14 Ls un līgumsodu 62 233,29 Ls, kā arī visus tiesāšanās izdevumus.

Prasības pieteikumā norādīti šādi apstākļi.

[1.1] 2009. gada 25. septembrī SIA „STOLLER" kā pārdevēja, ZS /Nosaukums B/ kā pircēja un /pers. B/ kā galvinieks noslēdza līgumu Nr. RS06/09 par kombaina John Deere T560iHM nomu un pirkumu. Līdzēji vienojās, ka tehnikas vērtība nodošanas brīdī ir 253 000 EUR + PVN (21%), kopā 306 130 EUR.

Līguma 5. un 6. punktā noteikts, ka pircējs nomā tehniku 10 mēnešus, par ko jāmaksā nomas maksa trīs maksājumos, kopā 40 000 EUR, ieskaitot pievienotās vērtības nodokli.

Saskaņā ar līguma 11. un 12. punktu ZS /Nosaukums B/ līdz 2010. gada 31. jūlijam bija jāsamaksā prasītājai arī pirkuma maksa 266 130 EUR.

Atbilstoši līguma 16. punktam gadījumā, ja pircējs nepamatoti atsakās no tehnikas tās nodošanas dienā, nomas laikā vai nomas perioda beigās, pircējs maksā pārdevējam soda naudu 35% apmērā no tehnikas kopējās vērtības.

[1.2] ZS /Nosaukums B/ tehnika piegādāta un nodota 2009. gada 30. septembrī, tādējādi nomas perioda pēdējā diena bija 2010. gada 31. jūlijs. Pircēja veica tikai vienu nomas maksas maksājumu 5000 EUR, līdz ar to nomas maksa 35 000 EUR nav samaksāta.

ZS /Nosaukums B/ nepildīja savas saistības, un 2010. gada 9. jūlijā kombainu nodeva atpakaļ prasītājai. Prasītāja nosūtīja pircējai pretenziju un lūdza saistības izpildīt līdz 2010. gada 31. oktobrim, taču atbildi nesaņēma.

[1.3] 2011. gada 25. maijā starp pusēm noslēgta vienošanās par 2009. gada 25. septembra līguma Nr. RS06/09 saistību izpildi.

Vienošanās parakstīšanas dienā pircēja un galvinieka parāds (neskaitot līgumsodu) bija 301 130 EUR, kas sastāv no nesamaksātās nomas maksas 35 000 EUR un nesamaksātās tehnikas pirkuma cenas 266 130 EUR.

Atbildētāji apņēmās samaksāt solidāri pārdevējai visu parādu pilnībā līdz 2011. gada 19. augustam. /pers. B/ kā galvinieks par līgumā un šajā vienošanās uzņemtajām pircēja saistībām uzņēmās atbildēt kā pats pircējs.

Atbilstoši vienošanās 5.punktam parāda nesamaksāšanas gadījumā pārdevējs ir tiesīgs tehniku brīvi atsavināt pēc saviem ieskatiem jebkurai trešajai personai, līdz 2011. gada 26. augustam pircējam kopā ar galvinieku ir pienākums pārdevējai samaksāt 35 000 EUR par tehnikas nomu, kā arī pielīgto līgumsodu 35% no tehnikas vērtības (bez PVN).

[1.4] Atbildētāji saistības neizpildīja. Līdz 2011. gada 26. augustam netika samaksāti 35 000 EUR par tehnikas nomu, kas pēc Latvijas Bankas noteiktā valūtas kursa ir 24 598,14 Ls, un līgumā pielīgtais līgumsods 35% no tehnikas vērtības (bez PVN) jeb 253 000 EUR, kas pēc Latvijas Bankas noteiktā valūtas kursa ir 62 233,29 Ls.

Līgumsoda piedziņai konkrētajā gadījumā ir zaudējumu atlīdzināšanas funkcija, jo atbildētāja tehniku ir lietojusi, tāpēc to nevar pārdot par jaunas tehnikas cenu. Turklāt pirms līguma noslēgšanas ar ZS /Nosaukums B/ tehnika tika nokomplektēta tieši atbildētājas vajadzībām.

[2] ZS /Nosaukums B/ 2012. gada 12. decembrī iesniedza pretprasību pret SIA „STOLLER", kurā, pamatojoties uz Civillikuma 1410., 1444., 1445., 1459. un 1461. pantu, lūdza atzīt par spēkā neesošu 2009. gada 25. septembra nomas un pirkuma līgumu Nr. RS 06/09.

[3] Ar Rēzeknes tiesas 2013. gada 14. marta spriedumu SIA „STOLLER" prasība apmierināta, bet ZS /Nosaukums B/ pretprasība noraidīta.

No ZS /Nosaukums B/ un /pers. B/ solidāri SIA „STOLLER" labā piedzīta nomas maksa 24 598,14 Ls, līgumsods 62 233,29 Ls un tiesas izdevumi 1600,73 Ls, kopā piedzīti 88 432,16 Ls.

[4] Izskatījusi ZS /Nosaukums B/ apelācijas sūdzību par minēto spriedumu, Latgales apgabaltiesas Civillietu tiesas kolēģija 2013. gada 16. septembrī nosprieda SIA „STOLLER" prasību apmierināt daļēji, bet ZS /Nosaukums B/ pretprasību noraidīt.

No ZS /Nosaukums B/ un /pers. B/ solidāri SIA „STOLLER" labā piedzīta tehnikas nomas maksa 24 598,14 Ls, tiesāšanās izdevumi 445,88 Ls un tiesas izdevumi 2,03Ls.

No SIA „STOLLER" ZS /Nosaukums B/ labā piedzīti tiesāšanās izdevumi 833,98 Ls.

Valsts ienākumos piedzīti tiesas izdevumi no ZS /Nosaukums B/ 4,03 Ls, bet no SIA „STOLLER" 8,07 Ls.

Spriedums pamatots ar šādiem motīviem.

[4.1] Lietā nav strīda, ka 2009. gada 30. septembrī kombains John Deere T560iHM nodots ZS /Nosaukums B/, kur tas atradās līdz 2010. gada 9. jūlijam, kad ar tehnikas pieņemšanas – nodošanas aktu nodots atpakaļ prasītājai. Līdz ar to 9 mēnešus un 9 dienas atbildētājiem bija iespēja lietot tehniku. Pielīgto nomas maksu 40 000 EUR ZS /Nosaukums B/ samaksāja tikai 5000 EUR apmērā.

Saskaņā ar Civillikuma 2141. un 2171. pantu no atbildētājiem solidāri ir piedzenama nesamaksātā nomas maksa 35 000 EUR jeb 24 598,14 Ls, jo abi līguma dalībnieki ir uzņēmušies solidāru saistību, turklāt zemnieku saimniecības īpašnieks atbild par saimniecības saistībām ar visu savu mantu.

[4.2] Prasība daļā par līgumsoda piedziņu ir noraidāma, pamatojoties uz turpmāk norādītajiem motīviem.

[4.2.1] Apelācijas instances tiesa nepiekrīt pirmās instances tiesas secinājumam, ka līgumsodam ir zaudējumu atlīdzināšanas raksturs.

No lietas redzams, ka atbildētāja nodeva kombainu prasītājai 2010. gada 9. jūlijā, un no šī brīža prasītājai nebija šķēršļu tehniku atsavināt, nodot lietošanā un tml. Pretēji tam, prasītāja vēlējās turpināt ar atbildētāju pirkuma tiesiskās attiecības un 2011. gada 25. maijā, gandrīz gadu pēc kombaina nodošanas, noslēdza vienošanos par 2009. gada 25. septembra līguma saistību izpildi.

Lietā nav pierādījumu par to, ka šā gada laikā kombains tiktu lietots. Vienlaikus var piekrist prasītājai, ka arī nedaudz lietotu tehniku nevar pārdot par jaunas tehnikas cenu, taču tiesas ieskatā, līgumā noteiktā nomas maksa kompensē tehnikas vērtības samazināšanos.

Prasītājas iesniegtajās pavadzīmes, kurās norādīta pirkuma maksa, par kādu tehnika tika pārdota trešajai personai, nav uzskatāmas par pamatu prasītājai nodarīto zaudējumu apmēra noteikšanai. Turklāt lietā nav gūti pierādījumi par kombaina vērtības samazināšanās un atbildētāju rīcības cēlonisko sakaru.

[4.2.2] Atbilstoši līguma 16. punktam, ja pircējs nepamatoti atsakās no tehnikas tās nodošanas dienā, nomas laikā vai nomas perioda beigās, tas maksā pārdevējam soda naudu 35% apmērā no tehnikas kopējās vērtības.

Lietas izskatīšanas laikā noskaidrots, ka nomas maksas un pirkuma maksas nemaksāšanai bija objektīvs pamats - aizdevuma nesaņemšana no kredītiestādēm un līdz ar to lauksaimniecības atbalsta maksājumu nesaņemšana, par ko zināja arī prasītāja, iesaistoties finanšu līzinga meklējumus. Norādītajos apstākļos līgumsoda piedziņa būtu netaisnīga.

Ņemot vērā tiesību doktrīnā norādīto, ka jāvērtē, vai ar konkrēto līgumsoda apmēru ir nodrošināts taisnīgs rezultāts, kā arī Senāta spriedumos uzsvērto, ka spriedumam jābūt taisnīgam arī līgumsoda strīdos, Civillietu tiesas kolēģija atzīst, ka pieprasītais līgumsods nav taisnīgs un vērsts uz prasītājas nepamatotu iedzīvošanos.

Saskaņā ar Civillikuma 1. pantu tiesības izlietojamas un pienākumi pildāmi pēc labas ticības. Civillikuma 5. pants noteic, kad lieta jāizšķir pēc tiesas ieskata vai atkarībā no svarīgiem iemesliem, tad tiesnesim jāspriež pēc taisnības apziņas un vispārīgiem tiesību principiem.

Skaidrojot labas ticības principu tiesību doktrīnā norādīts, ka personai var tikt liegta subjektīvo tiesību īstenošana vai pat subjektīvo pienākumu izpilde, ja izrādās, ka otras puses pretējās intereses saskaņā ar likuma mērķi un konkrētās lietas apstākļiem ir atzīstamas par svarīgākām. Šādā gadījumā tiesisku aizsardzību bauda otra puse, kuras intereses tiek atzītas par pamatotām un aizsargājamām. Turklāt katram subjektam ir jāievēro arī noteiktas ētiskās robežas.

Ievērojot minēto, atzīstams, ka līgumsoda piedziņa nebūtu taisnīga un ētiska.

[4.3] ZS /Nosaukums B/ pretprasība par līguma atzīšanu par spēkā neesošu nav pamatota, jo nav pierādīts, ka 2009. gada 25. septembra līgums noslēgts maldības iespaidā un prasītājas pārstāvim, slēdzot līgumu, nebija tiesiskās rīcībspējas un tiesībspējas. Par nepamatotiem atzīstami argumenti, ka zemnieku saimniecība nav devusi piekrišanu līguma slēgšanai un netika apspriesti līguma noteikumi.

[5] Par Latgales apgabaltiesas Civillietu tiesas kolēģijas 2013. gada 16. septembra spriedumu SIA „STOLLER" iesniedza kasācijas sūdzību, lūdzot atcelt spriedumu daļā, ar kuru noraidīta SIA „STOLLER" prasība par līgumsoda piedziņu, un nodot lietu šajā daļā jaunai izskatīšanai apelācijas instances tiesā.

Kasācijas sūdzība pamatota ar šādiem argumentiem.

[5.1] Ne 2009. gada 25. septembra līgums, ne 2011. gada 25. maija vienošanās neparedz nosacījumu, ka tehnikas pirkuma līgums stājas spēkā tikai tad, kad atbildētāji saņem kredītiestādes finansējumu, jo ar līgumu un vienošanos atbildētāji uzņēmās saistības veikt samaksu par tehniku bez jebkādiem papildu nosacījumiem. Turklāt darījumu būtību un abpusēji uzņemtās saistības neietekmē tas, vai atbildētāji tehnikas pirkumam izmanto savu naudu vai kredītiestādē saņemtus naudas līdzekļus.

[5.2] Nepamatots un normatīvajiem aktiem neatbilstošs ir tiesas secinājums, ka ZS /Nosaukums B/ nevarēja veikt samaksu par kombainu tādēļ, ka atbildētāji nesaņēma Eiropas finanšu līdzekļus. Saskaņā ar Ministru kabineta 2009. gada 14. jūlija noteikumu Nr. 783 „Kārtība, kādā piešķir valsts un Eiropas Savienības atbalstu lauku un zivsaimniecības attīstībai" 19.1., 19.1.5., 20. un 20.1.punktu, kas bija zināms atbildētājiem un ko tiesai vajadzēja piemērot, daļēju finansējumu par iegādāto tehniku no Lauku atbalsta dienesta atbildētāji var saņemt tikai pēc tam, kad ir iesniegti dokumenti, kas apliecina darījuma noslēgšanu un naudas samaksu par tehnikas iegādi.

[5.3] Pretēji tiesas secinājumiem prasītāja pēc 2010. gada 9. jūlija, kad saņēma tehniku atpakaļ no ZS /Nosaukums B/, nebija tiesīga to atsavināt trešajām personām, jo spēkā bija 2009. gada 25. septembra tehnikas nomas un pirkuma līgums. Pircēja jebkurā brīdī varēja veikt samaksu par tehniku un tad prasītājai būtu pienākums to nekavējoties nodot atbildētājas valdījumā.

2011. gada 25. maija vienošanās apliecina, ka ne tikai prasītāja, bet arī atbildētāji vēlējās turpināt pirkuma tiesiskās attiecības. Turklāt tikai 2011. gada 25. maijā (vienošanās 5. punkts) tika paredzētas prasītājas tiesības brīvi atsavināt tehniku jebkurai trešajai personai pēc saviem ieskatiem gadījumā, ja atbildētāji parādu nesamaksā līdz 2011. gada 19. augustam.

Ekspertīzes rezultātā konstatēts, ka vienošanos parakstījis pats /pers. B/.

[5.4] Spriedumā norādīts, ka lietā nav pierādījumu par to, kā kombains tika lietots pēc tā atdošanas prasītājai. Šādai tiesas norādei nav pamata, jo par kombaina lietošanu laikā pēc tā atdošanas prasītājai līdz 2012. gada 19. jūlijam, kad tas pārdots trešajai personai, lietā nav nekādu pierādījumu, un šādus iebildumus attiecībā uz tehnikas lietošanu nav izvirzījuši arī atbildētāji.

Savukārt tiesas secinājums, ka nomas maksa kompensē tehnikas vērtības samazināšanos, izdarīts bez jebkādiem pierādījumiem, aprēķiniem un pamatojuma, ignorējot prasītājas aprēķinus un iesniegtos pierādījumus par to, ka pielīgtais līgumsods nepārsniedz prasītājai nodarītos zaudējumus.

SIA „STOLLER" pirmās instances tiesā iesniedza rēķinu/pavadzīmi, kas apliecina kombaina pārdošanu trešajai personai par 140 000 EUR. No ZS /Nosaukums B/ prasītāja ir saņēmusi 4132,23 EUR (neskaitot PVN), bet tiesas ceļā līdz piedzīt nesamaksāto nomas maksu 28 925,62 EUR. 2009. gada 25. septembra līgumā puses vienojās, ka tehnikas vērtība ir 253 000 EUR. Līdz ar to prasītājas tiešie zaudējumi, neskaitot transportēšanas izdevumus, tehnikas glabāšanas izdevumus, bankas procentus, izdevumus par tehnikas sagatavošanu atkārtotai pārdošanai un ar to saistītos izdevumus, ir 79 942,15 EUR. Tādējādi prasījums par līgumsoda piedziņu faktiski nosegtu šos zaudējumus, kas prasītājai radušies atbildētāju prettiesiskas darbības rezultātā, atkāpjoties no uzņemto saistību izpildes.

Šajā sakarā nav pamatots tiesas secinājums par pierādījumu neesamību tam, ka tehnikas vērtības samazināšanās ir cēloniskā sakarā ar atbildētāju rīcību. Lietā nav strīda par to, ka atbildētāji ar līgumu un vienošanos uzņemtās saistības nav izpildījuši, tāpēc prasītājai bija jāmeklē jauns pircējs kombainam, ko atbildētāja bija jau lietojusi. Tā rezultātā 2009. gadā Latvijā ievestais kombains pārdots tikai 2012. gadā, kas ir atbildētāju uzņemto saistību nepildīšanas tiešas sekas. Turklāt kombains bija ar specifisku aprīkojumu, kādus parasti Latvijā nepārdod, kas radīja papildus grūtības tā realizācijai trešajām personām. Apstākļus par tehnikas specifisko komplektāciju pēc ZS /Nosaukums B/ pieprasījuma apliecināja arī lieciniece /pers. H/ pirmās instances tiesā, ko apelācijas instances tiesa nav ņēmusi vērā.

No minētā izriet, ka šajā daļā spriedums neatbilst Civilprocesa likuma 193. panta piektās daļas un 97. panta pirmās, trešās daļas prasībām.

[5.5] Atsaucoties uz Civillikuma 1. pantu, tiesa atzinusi, ka pieprasītais līgumsods nav taisnīgs un vērsts uz prasītājas nepamatotu iedzīvošanos, tāpēc šajā lietā līgumsoda piedziņa nebūtu taisnīga un ētiska. Šādiem tiesas secinājumiem nav pamatojuma. Nav saprotams, kāpēc prasītājai radīto zaudējumu daļēja segšana ar pielīgto līgumsodu nav taisnīga un ētiska, un ir kvalificējama kā iedzīvošanās, savukārt atbildētāju saistību neizpildes rezultātā prasītājai radītie zaudējumi ir atstājami bez ievērības un tiesiskas aizsardzības.

Strīda izšķiršanai prasījumā par līgumsoda piedziņu tiesa nepamatoti piemērojusi Civillikuma 5. pantu, bet nav piemērojusi Civillikuma 1587. un 1716. pantu, ar kuru prasība pamatota un kas bija jāpiemēro pareizai strīda izšķiršanai.

[6] Kasācijas sūdzību par Latgales apgabaltiesas Civillietu tiesas kolēģijas 2013. gada 16. septembra spriedumu iesniedza arī ZS /Nosaukums B/, lūdzot atcelt spriedumu, un nodot lietu jaunai izskatīšanai apelācijas instances tiesā.

[7] Ar Augstākās tiesas Civillietu departamenta tiesnešu kolēģijas 2015. gada 23. aprīļa lēmumu, pamatojoties uz Civilprocesa likuma 464. panta otro daļu, ierosināta kasācijas tiesvedība sakarā ar SIA „STOLLER" kasācijas sūdzību par Latgales apgabaltiesas Civillietu tiesas kolēģijas 2013. gada 16. septembra spriedumu daļā, ar kuru noraidīta SIA „STOLLER" prasība par līgumsoda piedziņu, no SIA „STOLLER" ZS /Nosaukums B/ labā piedzīti tiesāšanās izdevumi un no pusēm piedzīti tiesas izdevumi valsts labā, nododot lietu šajā daļā izskatīšanai rakstveida procesā.

Ar minēto tiesnešu kolēģijas lēmumu atteikts ierosināt kasācijas tiesvedību sakarā ar ZS /Nosaukums B/ kasācijas sūdzību par Latgales apgabaltiesas Civillietu tiesas kolēģijas 2013. gada 16. septembra spriedumu.

M o t ī v u d a ļ a

[8] *Pārbaudījis sprieduma likumību attiecībā uz personu, kura to pārsūdzējusi, un attiecībā uz argumentiem, kas minēti kasācijas sūdzībā, kā to nosaka Civilprocesa likuma 473. panta pirmā daļa,* Civillietu departaments atzīst, *ka* spriedums ir atceļams un lieta nododama jaunai izskatīšanai daļā, ar kuru noraidīts prasījums par līgumsoda piedziņu, no SIA „STOLLER" ZS /Nosaukums B/ labā piedzīti tiesāšanās izdevumi un no pusēm piedzīti tiesas izdevumi valsts labā.

[8.1] Lietā konstatēts, ka 2009. gada 25. septembrī SIA „STOLLER" kā pārdevēja, ZS /Nosaukums B/ kā pircēja un /pers. B/ kā galvinieks noslēdza līgumu Nr. RS06/09 par kombaina John Deere T560iHM nomu un pirkumu, kurā puses vienojās par minētās tehnikas nomu uz 10 mēnešiem ar

kopējo nomas maksu 40 000 EUR un pirkuma maksu 266 130 EUR (ar PVN) pēc nomas perioda beigām.

Nav strīda par to, ka no minētā līguma izrietošās saistības ZS /Nosaukums B/ kā pircēja neizpildīja, jo par tehnikas nomu veica tikai vienu maksājumu 5000 EUR, bet pēc nomas perioda beigām neveica pirkuma maksas samaksu par minēto tehniku, atdodot to pārdevējai.

2011. gada 25. maijā puses noslēdza otru vienošanos - par 2009. gada 25. septembra līguma Nr. RS06/09 saistību izpildi, kurā /pers. B/ kā galvinieks, kurš atbild kā pats parādnieks, kopā ar pircēju ZS /Nosaukums B/ uzņēmās solidāras saistības samaksāt līdz 2011. gada 19. augustam pārdevējai pilnībā visu parādu 301 130 EUR, kas sastāv no nesamaksātās tehnikas nomas maksas 35 000 EUR un tehnikas pirkuma cenas 266 130 EUR.

Minētās vienošanās 5.punktā puses pielīga, ka parāda nesamaksāšanas gadījumā

1) pārdevēja ir tiesīga tehniku brīvi atsavināt pēc saviem ieskatiem jebkurai trešajai personai;

2) pircējam kopā ar galvinieku ir pienākums pārdevējam līdz 2011. gada 26. augustam samaksāt 35 000 EUR par tehnikas nomu un līgumsodu 35 % no tehnikas vērtības (bez PVN), kas noteikta 2009. gada 25. septembra līguma 3.punktā.

Gan pirmās instances tiesa, gan apelācijas instances tiesa, neapšaubot minēto darījumu tiesiskumu, piedzina solidāri no atbildētājiem nesamaksāto nomas maksas parādu 35 000 EUR, un šajā daļā spriedums stājies likumīgā spēkā.

[8.3] Civillietu departaments atzīst par pamatotu SIA „STOLLER" kasācijas sūdzības argumentu, ka apelācijas instances tiesas spriedums daļā, ar kuru noraidīta prasība par līgumsoda piedziņu, neatbilst Civilprocesa likuma 97. panta, Civilprocesa likuma 193.panta piektās daļas prasībām, kas varēja novest pie lietas nepareizas izspriešanas.

Civilprocesa likuma 97. panta pirmā daļa noteic, ka tiesa novērtē pierādījumus pēc savas iekšējās pārliecības, kas pamatota ar tiesas sēdē vispusīgi, pilnīgi un objektīvi pārbaudītiem pierādījumiem, vadoties no tiesiskās apziņas, kas balstīta uz loģikas likumiem, zinātnes atziņām un dzīvē gūtiem novērojumiem Šā panta trešajā daļā ietverts noteikums, ka tiesai spriedumā jānorāda, kādēļ tā vienam pierādījumam devusi priekšroku salīdzinājumā ar citu pierādījumu un atzinusi vienus faktus par pierādītiem, bet citus – par nepierādītiem.

Minētās normas nosaka tiesai pienākumu pārbaudīt un novērtēt visus pierādījumus, kurus tā pieņēmusi, kā arī izvirza tiesai vairākas prasības, kas jāievēro, lai pareizi novērtētu lietā esošos pierādījumus. Pirmkārt, pierādījumi jāvērtē to kopumā, nevis izolēti, turklāt vērtējums dodams par visiem pierādījumiem. Otrkārt, vienlaikus jāvērtē pierādījumu saturs un forma. Treškārt, jānosaka pierādījumu nozīmība saistībā ar lietā konstatētajiem apstākļiem un faktiem. Ceturtkārt, jāiedziļinās katra pierādījuma būtībā, salīdzinot to ar citiem (*sk. Civillietu departamenta 2015. gada 26. oktobra sprieduma lietā Nr. SKC-0156/2015 12.1 punktu*).

Atbilstoši Civilprocesa likuma 193. panta piektajai daļai, sprieduma motīvu daļā jāatspoguļo tiesas nodibinātie faktiskie apstākļi, pierādījumu, uz kuriem balstīts atzinums par lietā konstatētajiem faktiem, izvērtējums, kā arī tie apsvērumi, kuru dēļ noraidīti tie vai citi lietas dalībnieku iesniegtie pierādījumi, un konstatēto strīda apstākļu juridiskā kvalifikācija (sk. Civillietu departamenta 2015. gada 26. oktobra spriedums lietā Nr. SKC-0156/2015).

Civillietu departaments atzīst, ka pārbaudāmais spriedums daļā, ar kuru noraidīta prasība par līgumsoda piedziņu, minētajām likuma prasībām neatbilst.

[8.3.1] Izšķirot strīdu par līgumsoda piedziņu un tā apmēru, tiesai ir pienākums vērtēt, vai konkrētajā gadījumā tam ir sodīšanas vai zaudējumu atlīdzināšanas funkcija (*sk., piemēram, Augstākās tiesas Senāta 2008. gada 14. maija spriedumu lietā Nr. SKC-212, Augstākās tiesas Civillietu departamenta 2015. gada 30. jūnija spriedumu lietā Nr. SKC-237/2015, 2015. gada 6. oktobra spriedumu lietā Nr. SKC-134/2015, 2016. gada 15. februāra spriedumu lietā Nr. SKC-99/2016*).

Gadījumos, kad no lietas apstākļiem ir secināms, ka līgumsods pēc tā apmēra, salīdzinot ar iespējamajiem pārkāpuma izraisītajiem zaudējumiem, veic galvenokārt sodīšanas funkciju, tā piemērošana vērtējama atbilstoši vispārējiem sodīšanas rakstura tiesisko līdzekļu piemērošanas principiem, tostarp soda samērīguma un taisnīguma principiem. Savukārt, vērtējot līgumsodu, kuram noteikta zaudējumu atlīdzināšanas funkcija, svarīgi arī noskaidrot, vai līgumsaistību neizpildīšanas rezultātā kreditoram radušies zaudējumi.

Spriedumā to kopsakarā nav vērtēti pierādījumi, ko iesniegusi prasītāja, pamatojot savu viedokli, ka līgumsods noteikts iespējamo zaudējumu atlīdzināšanai un piedzenamā līgumsoda apmērs ir mazāks par līgumsaistību nepildīšanas rezultātā faktiski radītajiem zaudējumiem (tostarp pierādījumi par tehnikas sākotnējo pirkuma maksu, kā arī līdzekļiem, ko atbildētāja ieguvusi no atbildētājiem un vēlāk no trešajām personām pēc traktora atsavināšanas 2012. gadā).

Noraidot SIA „STOLLER" prasību daļā par līgumsoda piedziņu, apelācijas instances tiesa par nepamatotu atzinusi pirmās instances tiesas spriedumā izdarīto secinājumu, ka līgumsodam šajā gadījumā ir zaudējumu atlīdzināšanas raksturs, jo lietoto tehniku prasītāja nevarēja pārdot par jaunas tehnikas cenu, turklāt tehnika bija nokomplektēta ZS /Nosaukums B/ vajadzībām. Tajā pašā laikā no apelācijas instances tiesas sprieduma nav redzams, ka tiesa par pierādītu būtu atzinusi citu pielīgtā līgumsoda funkciju.

Sprieduma motīvu daļā tiesa secinājusi, ka, pārdodot lietotu tehniku, tās vērtība bijusi mazāka, taču tehnikas vērtības samazināšanās prasītājai tiek kompensēta ar nomas maksu, kas piedzīta no atbildētājiem. Civillietu departaments par pareizu atzīst SIA „STOLLER" kasācijas sūdzības argumentu, ka šāds tiesas apgalvojums nav saprotams, jo tas nav balstīts uz pierādījumu analīzi un lietā konstatēto faktisko apstākļu juridisko kvalifikāciju, kas dotu pamatu nomas maksājumus saistīt ar pārdevējai radīto zaudējumu kompensāciju.

[8.3.2] Saskaņā ar Civillikuma 1403. pantu tiesisks darījums ir atļautā kārtā izdarīta darbība tiesisku attiecību nodibināšanai, grozīšanai vai izbeigšanai.

Tiesiskais darījums ir nozīmīgākais juridiskais instruments, kuru indivīdi, darbojoties privāto tiesību jomā, izmanto savu mantisko un nemantisko interešu īstenošanai. Iespēja brīvi veidot tiesiskās attiecības, noslēdzot tiesiskos darījumus, ir civiltiesībās valdošā privātautonomijas principa, kas sevī ietver arī līguma satura izvēles brīvību, būtiskākā izpausme.

Līguma satura izvēles brīvība sniedzas tiktāl, ciktāl to neierobežo likuma imperatīvās normas. Tā kā saistību tiesiskās attiecības saista tikai pašus līdzējus, neskarot trešo personu tiesības un intereses, tad saistību tiesībās līguma satura izvēles brīvība ir ļoti plaša. Līguma saturs nedrīkst būt prettiesisks (*K. Balodis. Ievads civiltiesībās. Apgāds Zvaigzne ABC, 2007, 150. lapa, 178.-179. lapa*).

SIA „STOLLER", ZS /Nosaukums B/ un /pers. B/ noslēgtie darījumi nav atcelti un nav atzīti par prettiesiskiem. Līdz ar to atbilstoši Civillikuma 1587.pantam atbildētājiem ir pienākums izpildīt apsolīto, un ne darījuma sevišķais smagums, ne arī vēlāk radušās izpildīšanas grūtības nedod vienai pusei tiesību atkāpties no līguma, kaut arī atlīdzinot otrai zaudējumus.

Apelācijas instances tiesa, nepiedzenot līgumsodu, spriedumā secinājusi, ka atbildētājiem ir tiesības to nemaksāt gadījumos, kad atteikšanās no tehnikas pieņemšanas notiek pamatoti, kā tas ir konkrētajā lietā, jo pircējam nebija izdevies iegūt līdzekļus tehnikas iegādei.

Civillietu departaments konstatē, ka, izdarot šādu secinājumu, tiesa atsaukusies tikai uz 2009. gada 25. septembra līguma RS06/09 16. punktu, spriedumā bez ievērības atstājot citus minētā līguma noteikumus, kā arī vispār nevērtējot pušu gribu, kas izteikta 2011. gada 25. maija vienošanās par 2009. gada 25. septembra līguma RS06/09 saistību izpildi (kurā līgumsoda maksāšanas noteikumi precizēti), abu darījumu noslēgšanas apstākļus, tostarp faktu, ka pirkuma līgums noslēgts, neesot traktora iegādes kreditējumam un zinot, ka finansējuma saņemšana no Eiropas Lauksaimniecības fonda lauku attīstībai var notikt tikai atbilstoši normatīvo aktu regulējumam.

[8.4] Atzīstot, ka pircējs tehniku nav pieņēmis pamatoti un līdz ar to atbilstoši 2009. gada 25. septembra līguma RS06/09 par nomu un pirkumu 16. punktam līgumsoda piedziņa nevar notikt, tiesa prasību nav apmierinājusi, pamatojoties arī uz Civillikuma 5. pantu un 1. pantu, secinot, ka, piedzenot līgumsodu, tiktu pārkāpts labas ticības princips.

Civillikuma 1. pantā ietvertais vārdu savienojums „laba ticība" ir ģenerālklauzula, kas tiesai ir jāpiepilda ar noteiktu saturu, lai to varētu izmantot konkrētā gadījumā. Turklāt šī principa izmantošana ir pieļaujama, konstatējot noteiktus apstākļus.

Piemēram, tiesību avotā, uz kuru atsaukusies arī apelācijas instances tiesa, norādīts, ka labas ticības princips var tikt izmantots 1) tiesību nepieļaujamas izlietošanas novēršanai, 2) līguma papildinošajai iztulkošanai, 3) kā avots jaunu tiesību noteikumu radīšanai.

Tiesību nepieļaujamas izlietošanas novēršana ir praksē nozīmīgākā labas ticības principa piemērošanas joma. Personai piemītošo subjektīvo tiesību nepieļaujamas izlietošanas gadījumus var iedalīt trīs grupās: 1) tiesību izlietošana aizsargājamu interešu neesamības vai nesamērības apstākļos, 2) pretrunīga rīcība (*venire contra factum proprium*) un 3) tiesību zudums. Minētajās situācijās personai formāli piemīt kāda subjektīvā tiesība, taču tās izlietošana ir nepieļaujama, jo pretējās puses intereses ir atzīstamas par svarīgākām (*sk. K. Balodis. Ievads civiltiesībās. Apgāds Zvaigzne ABC, 2007, 142.-143. lapa*).

Civillietu departaments secina, ka, ierobežojot kādas no līguma izrietošās līgumslēdzējas puses tiesības saskaņā ar labas ticības principu, tiesai ir jāveic abu līgumslēdzēju pušu interešu izvērtējums, šajā gadījumā divu komersantu - SIA „STOLLER" un ZS /Nosaukums B/ ar likumu aizsargātās intereses.

No pārsūdzētā sprieduma redzams, ka, piemērojot Civillikuma 1. pantu un pilnībā noraidot prasību par līgumsoda piedziņu, apelācijas instances tiesa aprobežojusies ar apgalvojumu, ka SIA „STOLLER" intereses saņemt piešķirto līgumsodu ir vērstas uz nepamatotu iedzīvošanos, nesaistot šādu secinājumu ar lietas faktisko apstākļu un pierādījumu vērtējumu. Līdz ar to par pamatotu atzīstams kasācijas sūdzības arguments, ka no tiesas sprieduma nav saprotams, kāpēc konkrētajā gadījumā ZS /Nosaukums B/ pretējās intereses, t.i. nemaksāt līgumsodu, ir atzīstamas par svarīgākām, nekā prasītājas tiesības saņemt piešķirto līgumsodu, kas segtu zaudējumus par atbildētājas lietojumā bijušas tehnikas novēlotu realizāciju trešajai personai par zemāku vērtību.

Turklāt, lai gan Civillikuma 1. pants sniedz plašas iespējas gan esošo tiesību izlietošanas koriģēšanai, gan tiesību tālākveidošanai, tas nav vispārējs taisnīguma priekšraksts. Tiesiskā stabilitāte būtu apdraudēta, ja labas ticības princips tiktu uzskatīts par atļauju likuma normu un tiesiskā darījuma seku neierobežotai korekcijai abstrakta taisnīguma garā. Taisnīguma princips ir ietverts arī tajās tiesību normās, kas primāri jāpiemēro strīda izšķiršanai. Tiesisko strīdu absolūto vairumu ir iespējams juridiski korekti izšķirt arī bez atsaukšanās uz Civillikuma 1. pantu, un šāds risinājums būs uzskatāms par taisnīgu. Tikai tad, ja tiesiskā strīda risinājums, piemērojot jebkuras citas uz strīdus gadījumu attiecināmas tiesību normas, izrādās absolūti netaisnīgs kādai no pusēm, tiesa drīkst atsaukties uz Civillikuma 1. pantu, lai pamatotu pretēju strīda risinājumu (*sk. Slicāne E. Labas ticības princips un tā piemērošana Latvijas civiltiesībās. Jurista vārds, 06.02.2007., Nr.6,13. lpp.*).

Piemēram, no 2009. gada 1. jūlija, tātad arī darījumu slēgšanas brīdī, bija spēkā Civillikuma 1724.[1]pants, kurā noteikts, ka līgumsoda cietējs var lūgt samazināt pieprasīto līgumsodu līdz saprātīgam apmēram, ja tas ir pārmērīgs, salīdzinot ar neizpildīšanas vai nepienācīgas izpildīšanas radīto zaudējumu vai ņemot vērā citus apstākļus. Ja līdzēji vienojušies, ka līgumsoda samaksa atsvabina šā soda cietēju no procentiem un augļiem, kas no viņa pienākas, kā arī zaudējumu atlīdzības, tad samazinātā līgumsoda apmērs nedrīkst būt mazāks par otram līdzējam nodarītajiem zaudējumiem.

Norādītajos apstākļos Civillietu departaments atzīst, ka Civillikuma 1.un 5. pants piemērots nepareizi, uz ko norādījusi arī kasācijas sūdzības iesniedzēja.

[8.5] Ņemot vērā iepriekš minēto, Civillietu departaments atzīst, ka pārsūdzēto spriedumu nav pamata atzīt par tiesisku un tas atceļams daļā, ar kuru noraidīta SIA „STOLLER" prasība par līgumsoda piedziņu, no SIA „STOLLER" ZS /Nosaukums B/ labā piedzīti tiesāšanās izdevumi un no pusēm piedzīti tiesas izdevumi valsts labā, nododot lietu šajā daļā izskatīšanai Latgales apgabaltiesā.

Daļēji atceļot spriedumu, saskaņā ar Civilprocesa likuma 458. panta otro daļu kasācijas sūdzības iesniedzējam atmaksājama samaksātā drošības nauda 284,57 EUR.

R e z o l u t ī v ā d a ļ a

Pamatojoties uz *458. panta otro daļu,* 474. panta 2. punktu, 477. pantu, Civillietu departaments

n o s p r i e d a

Latgales apgabaltiesas Civillietu tiesas kolēģijas 2013. gada 16. septembra spriedumu atcelt daļā, ar kuru noraidīta SIA „STOLLER" prasība par līgumsoda 62 233,29 Ls solidāru piedziņu no ZS /Nosaukums B/ un /pers. B/, no SIA „STOLLER" ZS /Nosaukums B/ labā piedzīti tiesāšanās izdevumi 833,98 Ls, valsts ienākumos piedzīti tiesas izdevumi no ZS /Nosaukums B/ 4,03 Ls, bet no SIA „STOLLER" 8,07 Ls, un nodot lietu šajā daļā jaunai izskatīšanai Latgales apgabaltiesā.

Atmaksāt SIA „STOLLER", reģistrācijas numurs 40003226944, par kasācijas sūdzības iesniegšanu samaksāto drošības naudu 284,57 EUR (divi simti astoņdesmit četri *euro* un piecdesmit septiņi centi).

Spriedums nav pārsūdzams.

Tiesnese	(paraksts)	I.Lauka
Tiesnese	(paraksts)	V.Cīrule
Tiesnesis	(paraksts)	A.Strupišs

NORAKSTS PAREIZS
Latvijas Republikas Augstākās tiesas I.Lauka
Civillietu departamenta tiesnese
Rīgā 2016. gada 22. jūnijā